

З ІСТОРІЇ КАРНОГО РОЗШУКУ В УКРАЇНІ

Історія виникнення криміналістичних знань розпочинається з появою перших типів держави і права, коли встановлювались і порушувались певні правила поведінки, звичаї і закони. Виникнення перших порушників законів зумовило потребу у введенні спеціальних правил і методів щодо розкриття і розслідування злочинів, встановлення злочинців. Призначаються певні чиновники, які повинні були розкривати окремі види злочинів, встановлювати істину (наприклад, у Стародавньому Єгипті – чиновники-писці, нубійські негри та ін., у Стародавньому Вавилоні — писці та судді). Правові документи (Закони царя Хаммурапі, Артхашастра, Книга законів та ін.) містили деякі рекомендації криміналістичного характеру щодо збору, дослідження та оцінки доказів судом, але вони мали окремий, розрізнений характер і були пов'язані з певними клятвами, випробуванням вогнем, каліченням та клеймуванням засуджених [1, 45].

Формування криміналістичних знань здійснювалося в межах процедури, який був притаманний суспільству (наприклад, інквізиційний процес був пов'язаний з отриманням зізнання від допитуваного за допомогою тортур). Безумовно, поява криміналістичних засобів, прийомів і методів пов'язана з відправленням правосуддя, слідчої, **розшукової** та експертної практики .

Слід відмітити, що вирази «сиск» і розшук мало чим відрізняються один від одного. Але, як свідчить життя, кожне з цих близьких по значенню слів мають «свій», власний період організації роботи протидії злочинності із спеціальними методами і засобами викриття правопорушників.

Якщо брати до уваги словники різного призначення, то поняття «сиск» у етимологічному відсутнє, але в тлумачному вираз «розшук» наводиться в декількох значеннях. Так, наприклад, – це дія за значенням поняття «розшукувати» тобто робити пошуки кого-небудь, чого-небудь або внаслідок пошуків виявляти, знаходити кого-небудь, що-небудь; система слідчих та оперативних заходів щодо виявлення злочинця, який зник, викраденого майна тощо [2, 869].

Утім, є в змісті цих понять і несхожість. «Сиск» – це інститут індивідуалізму в професійній діяльності по викриттю та розшуку злочинців, де спеціалісти одноосібно займалися такою діяльністю. Розшук – інститут, який мав місце в часи колективізму. Це було об'єднання зусиль спеціалістів різних галузей знань, як правового так і інших напрямків, що брали участь в збиранні доказів вини підозрюваних у протиправних діяннях. Розкриття сучасного злочину можливе за умови об'єднання зусиль багатьох спеціалістів. З останнім виразом думки можна погодитися, а можна сказати і так, що розшук це є «сиск» спеціалістів своєї професії, які входять, в той чи інший колектив, а власне це слідчі, працівники карного розшуку, експерти, технічні працівники, аналітики та інші оперативні працівники.

Наголошувати, що власна, писана історія карного розшуку в Україні майже відсутня, бажання не має. Так, зокрема встановити як виник «сиск», практично неможливо. Проте доведено і підтверджено документально, що «сискная» функція, як така, це розшук винних у спричиненні шкоди, сформувалася ще в державі, яка була ранньофеодальною монархією, очолюваною київським князем (IX-XII ст.ст.).

У «Руській правді» нормативно закріплені правила розшуку злочинців – «Свод» і «Гонение следа», які були чинними у східних слов'ян ще в дофеодальну епоху. Отож, певні прийоми викриття осіб, дії яких завдавали збитку одноплемінникам, існували і в ті далекі часи, коли в словниковому запасі наших пращурів ще були відсутні такі слова, як «злочинець», «сиск» та «розшук» [3,13].

У XV – першій половині XVII століть, у наших сусідів – росіян, «сискние» функції, виконували «Земський», «Розбійний» і ряд інших наказів в центрі та «Губние ізби» на місцях. Це були установи широкої правоохоронної компетенції. Вони займалися не тільки «сиском» злочинців, але вели також слідство у кримінальних справах, чинили суд над винними і виконували вирок. Разом з цим на них було покладено ряд інших обов'язків державного управління. Зокрема, Земський наказ також наглядав за порядком у місті та контролював службу «решеточних» сторожів тощо. Розбійний наказ здійснював управління «губними ізбами» та санкціонував винесені ними вироків.

У подальшому додатково до вищеназваних суб'єктів загальнокримінального «сиску» було введено таку категорію посадовців, як сищики. Це були особливі «порученці», які направлялись центральною владою з конкретних справ до міст і вотчин для «сиску» та переслідування злочинців. У кінці XVII сторіччя посада сищика виникає на постійній

основі, тобто його завдання, права і обов'язки визначаються не разовими дорученнями, а регламентуються законодавчими актами державної влади.

Інститут спеціальних сищиків проіснував майже сто років і був ліквідований Катериною II, у зв'язку з покладанням обов'язків розкриття всіх злочинів на місцеві органи адміністративного управління. Зокрема на повітову поліцію (нижні земські суди) в повітах, а в повітових містах – на городничих. І в подальші роки (до першого десятиліття ХХ ст.) основною силою, що боролась з кримінальною злочинністю, залишалася загальна поліція [1,55].

У липні 1908 р. створено самостійну службу поліції – карний «сиск», покликану професійно вирішувати специфічні задачі розшуку кримінальних злочинців, хоча практика виконання розшукових функцій окремими державними органами до цього часу налічувала вже декілька століть. Для цього були потрібні роки і десятиліття аби владі усвідомити той непорушний факт, що посадові особи загальної (зовнішньої) поліції не мають ні належних сил, ні можливостей для проведення досліджень з розкриття злочинів, а «сискное дело» є самостійною специфічною сферою правоохоронної діяльності, яка повинна здійснюватися спеціально підготовленими професіоналами, що об'єднані єдиною організаційною структурою – «сискною» частиною.

У березні 1917 р. вона припинила своє існування у зв'язку з скасуванням Тимчасовим урядом департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ Російської імперії. Проте і за цей короткий термін, не зважаючи на певні упущення в організаційній структурі і недоліки в службовій діяльності, «сискная» поліція внесла помітний вклад у боротьбу із злочинністю в країні, в попередження, викриття і припинення злочинних діянь загально-кримінального характеру, тобто у виконання основних задач, які були перед нею поставлені [3,19].

Спроби Тимчасового уряду заснувати свою міліцію, зокрема розшукову, не закінчилися успішно. Зруйнувавши стару систему адміністративного управління в державі, Тимчасовий уряд так і не зміг створити нової.

Перші органи радянської міліції в Україні, в тому числі підрозділи карного розшуку, створювались в міру звільнення територій з-під влади Центральної Ради, Гетьманату і Директорії.

У січні 1919 р. Радянський уряд України розгорнув активну роботу з організації в республіці органів охорони революційного порядку.

15.04. 1919 р. Радою народних комісарів України був виданий декрет «Про організацію судово-карного розшуку» [4]. Декретом пропонувалось

заснувати в системі Народного комісаріату юстиції УРСР відділ судово-карного розшуку, а на місцях – органи судово-карної міліції. Судово-карний розшук був створений при контрольно-слідчому відділі Народного комісаріату юстиції на правах секції. Аналогічні секції створювалися при контрольно-слідчих підвідділах губернських, уїзних та міських виконкомів. Для провадження дізнання по кримінальних справах на місцях були створені органи судово-кримінальної міліції, що перебували в підпорядкуванні секції судово-карного розшуку. 11.05. 1919 р. постановою Народного комісаріату юстиції було введено в дію «Положення про органи карного розшуку і судово-карної міліції» [5].

Центральний судово-карний розшук був секцією контрольно-слідчого відділу республіки і здійснював керівництво, нагляд та інструктаж підвідомчих йому органів на місцях. При ньому були створені: інспекторська частина, реєстраційне бюро, курси для підготовки агентів-спеціалістів (на той час посада «агент» - оперуповноважений). Інструкцією Наркомюсту республіки «Про органи карного розшуку та судово-карної міліції» визначалися структура кожного із підрозділів карного розшуку, штат і компетенція, а також взаємовідносини між робітничо-селянською міліцією, що була підвідомча Народному комісаріату внутрішніх справ, карним розшуком і судово-карною міліцією, яка підпорядковувалася Народному комісаріату юстиції ... [6].

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Шепітько Ю. Криміналістика / Ю.Шепітько. – К.: концерн «Вид.дім Ін Юре, 2004. – 728 с.
- 2.Словник української мови в 11 томах. К.: вид. «Наукова думка, (1970-1980) Т.8. – 869 с.
- 3.Карний розшук України у 2 т. К. : Типографія МВД УСССР, 2009., – 1 т. – 48 с.
- 4.История милиции Украинской ССР. 1917-1937 гг.: под ред. П. П. Михайленка.– К. : Типография МВД УСССР, 1969. – 884 с.
- 5.Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв : у 3-х т. – К.: Генеза, 2000. – Т. 1: (1917–1925), 1997. – 499 с.
6. Департамент Карного розшуку. – [Електронний ресурс]. – Доступний за http://www.npu.gov.ua/uk/publish/printable_article/1813212